

HETVENHAT TÉZIS AZ OBJEK- TUMORIENTÁLT FILOZÓFIÁRÓL¹

2012 nyarán rendezték meg a dOCUMENTA (13) művészeti fesztivált a megszokott helyszínen, Kasselben, Németországban. A fesztivál főszervezője, Carolyn Christov-Bakargiev kedvesen meghívott engem, kilencvenkilenc másik közreműködő társaságában, hogy írjak valamit az esemény szövegeit összegyűjtő kötetbe. Végül írtam egy esszét *The Third Table*² címmel, amelyben bíráltam A. S. Eddington híres, a két (tudományos és praktikus) asztalról szóló példáját, és egy harmadik, a művészet szempontjából érdekesítő asztal léte mellett érveltem.³ Mielőtt eme fogalomra bukkantam volna, terveztem egy másik mű leadását, melynek előzetes munkacíme *One Hundred Theses on Object-Oriented Philosophy* volt. A hetvenhatodik tézishez érkezően eltökéltem magam az Eddington-esszé megírása mellett. Ami maradt, az egy stílusában Leibniz Monadológiájára emlékeztető csontváz maradt, amely hetvenhat tézisből áll. A kifejezés kíméletet nem ismerő ökonómikussága miatt harminczavasra korlátoztam minden egyes tézis hosszát. Ez a befejezetlen munka 2011 késő novemberében íródott.

1 Graham Harman: „Seventy-Six Theses on Object-Oriented Philosophy (2011)”. In uő: *Bells and Whistles. More Speculative Realism*. Winchester–Washington, 2013, Zero Books. 46–52. pp.

2 Graham Harman: „The Third Table”. In *The Book of Books*. Szerk. C. Christov-Bakargiev. Ostfildern, Németország, 2012, Hatje Cantz Verlag. 540–542. pp.

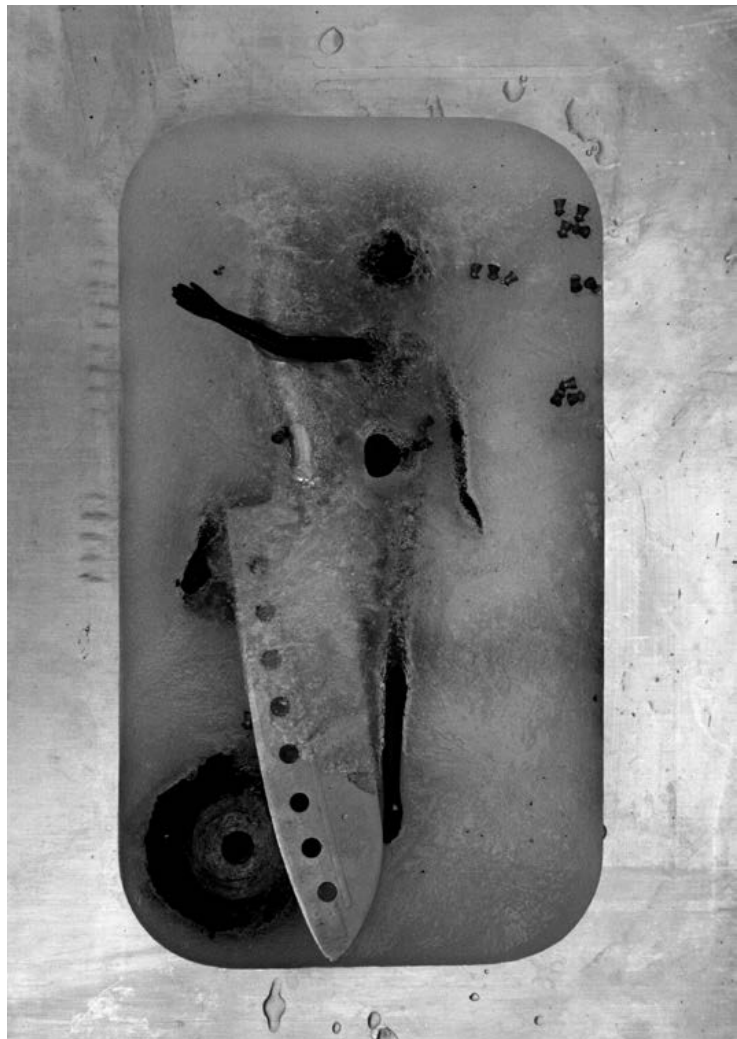
3 A. S. Eddington: *The Nature of the Physical World*. New York, 1929, MacMillan.

1. Objektumnak tekinthető minden egységes entitás, attól függetlenül, hogy a világban vagy az elmében áll fenn. A filozófiának elég tágasnak kell lennie, hogy magába foglalhassa mindkét fajta entitást.
2. Az első fajtát nevezhetjük „valóságos objektumnak” vagy „dolognak”. A valós objektumok a világban megvalósuló autonóm erők, amelyek még akkor is fennállnának, ha minden észlelő aludna vagy meghalna.
3. A második fajtát hívhatjuk „szenzuális objektumnak” vagy „képnek”. A szenzuális objektumok csak annyiban léteznek, ha egy észlelő észleleteként állnak fenn. Ezen észlelők nemcsak emberi ágenssek lehetnek.
4. Sohasem a valósággal magával szembeülünk. A dolgokról való észleleteink, valamint az azokhoz való praktikus viszonyulásunk nem meríti ki a dolgok valóságát; minden dolog felfejthetetlen többséget alkot.
5. Mindez nem az emberi vagy állati elme sajátossága. Az élettelen dolgok sem merítik ki egymást. A gyapotot égető tűz vagy az ablakot betörő kő is képes leegyszerűsíteni a maga áldozatát.
6. Heidegger fedezte fel a dolgoknak a jelenlétre történő redukálhatatlanságát. Hibája az volt, hogy ezt egy holisztikus szerszámhálózatra vezette vissza.
7. Minden reláció a dolgokat karikatúrává redukálja. Az észlelés és a praxis számomra való létté fokozza le azokat, a kauzális események esetében pedig azzá, amit a dolgok egymást számára jelentenek.
8. Ennek okán Heidegger teóriája a berendezés hálózatáról nem jelenthet igazi mentsvárat a jelenléttől. Mivel az általa tárgyalt szerszámok képesek meghibásodni, be kellett volna látnia ezt; van valami a dolgokban, ami képes meglepetést okozni.
9. Arisztotelész már sejtette ezt. Arról beszélt, hogy a dolgok elsődleges szubsztanciái és az egyedi dolgok meghatározhatatlanok, mivel a definíciók mindig univerzálékból alkotódnak, nem pedig egyes dolgokból.

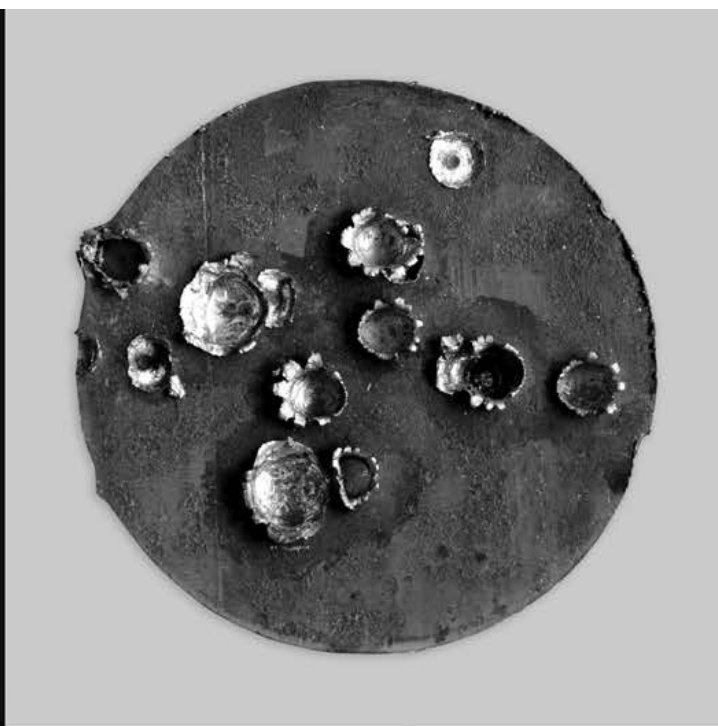
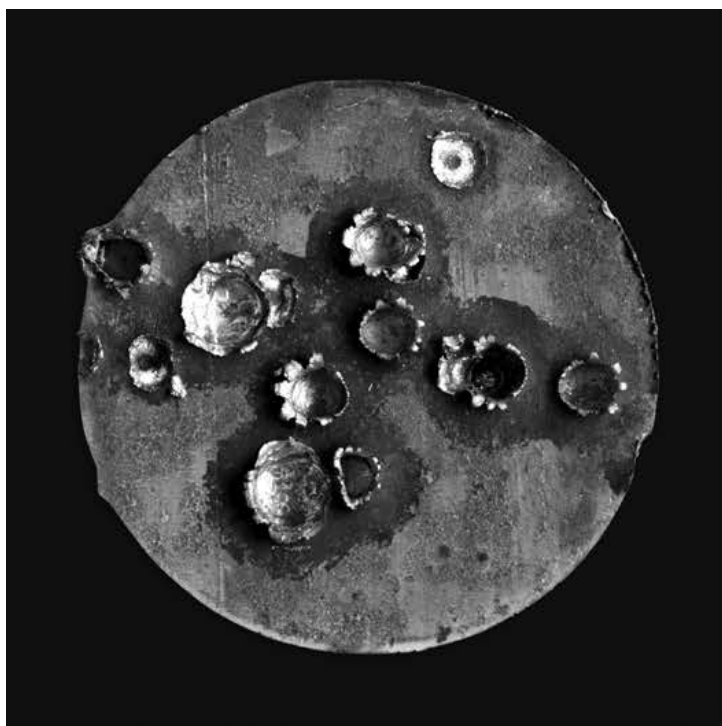
10. Leibniz is figyelmet érdemel ebben a vonatkozásban, mivel az ablakok nélküli monaszai hasonlítanak az általunk leírt kimeríthetetlen objektumokra. Arisztotelészhez hasonlóan túlságosan szkeptikus volt az olyan összetett dolgok létét illetően, mint a korporációk vagy a gépek.
11. Azon körülmény, hogy a dolgok egymástól is visszahúzódnak, felveti a kérdést: miképpen képesek akkor bárhol is interakcióba lépni egymással? Ha a tűz csupán a gyapotnak egy karikatúrájával találkozik, hogyan is tudja elégetni?
12. Az okkazonalista filozófusok ugyanezt a kérdést teszik fel. Egyes muszlim teológusok szerint Isten az egyedüli kauzális ágens, miképpen Malebranche és egyes kortársai szerint is.
13. Számunkra ezen konklúzió elfogadhatatlan – nem mert Isten gúny tárgyává vált bizonyos főáramú nyugati entellektüelek körében, hanem mert egyetlen specifikus entitásnak sem tulajdoníthatunk ilyen monopóliumot a kauzális viszonyok tekintetében.
14. Hume és Kant egyaránt bűnös a monopolizálás vonatkozásában, mert a kauzalitás egészét vagy a szokás bevett konjunkcióira (Hume), vagy az elme kategóriáira (Kant) vezetik vissza. Senki sem nevet, pedig ez bőven adna okot a mulatságra.
15. Azon objektumokat, amelyeket semmilyen kontaktus sem meríthet ki, valóságosoknak, azaz dolgoknak nevezzük. Ha minden objektum valóságos volna, aligha beszélhetnénk relációkról. Akkor még Isten sem segíthetne rajtunk.
16. A valóságos objektumok egyedek, de nem valamilyen egység üres pólusaiként. Ez utóbbi feltételezés ugyanis minden dolgot egyformává tenné (Leibniz). A dolgok továbbá rendelkeznek olyan kvalitásokkal is, amelyek hozzájuk tartoznak, miközben el is térnek tőlük.
17. A valóságos dolgok és saját kvalitásaik közötti feszültséget hívjuk *esszenciának*. A szó kifejezetten pejoratívként hat manapság, mivel egyesek arrogáns módon

úgy gondolták, hogy az esszencia megismerhető. Ám az esszencia valójában sohasem ismerhető meg közvetlenül.

18. Minden dolog rendelkezik esszenciával. Egy szék az, ami, és mélyebb minden eseménynél és felszíni hatásnál, amelyen keresztül megnyilatkozik. Ha nem tartanánk fenn ezen tézist, minden változás el lehetetlenülne.
19. Ha nem volna semmi egyéb, mint a valóságos objektumok és valóságos kvalitásaik, nem létezne sem tapasztalat, sem bármiféle kauzális viszony. Minden visszahúzódná egyfajta magányba, és mentes lenne bármilyen kontaktustól.
20. A tapasztalat világát a fenomenológia „intencionális” tartománynak nevezte el. De ezen fogalmat többféle, egymással ellentétes értelemben is használták már az idők folyamán, s unalmassá, meddővé vált.

21. A továbbiakban intencionalitás helyett „szenzuális objektumokról” és „szenzuális kvalitásokról” fogunk beszélni. Egy levelesláda, zebra vagy henger több szögéből és távolságból tekinthető meg, miközben ugyanazon entitás marad.
22. Szemben a valóságos dolgokkal és kvalitásokkal, a szenzuális dolgok és minőségek nem húzódnak vissza a hozzáférhetőségtől. Telítik a tapasztalatot. Őszintén belemélyedünk a gyémántokba, rádiótornyokba és spanyol gitárokba.
23. A lengyek filozófus, Kazimierz Twardowski megkülönböztette a tapasztalaton kívüli *objektumokat* és a tapasztalat *tartalmát*. Ám Husserl mind az objektumot, mind a tartalmat a tapasztalatba iktatta, ily módon teljes mértékben bevonva objektum és tartalom viszályát a tudatba.
24. A fenomenológia hátulütője annak idealizmusában található, ám a fenomenológiai mozgalom szépsége abban rejlik, hogy mégis felismerték, hogy a tapasztalat egymással konfliktusban álló szenzuális minőségekből alkotódik.
25. Az *idő* tapasztalatán ezen feszültséget értjük. A napfény áthalad a tengerparton, egy lány és egy fiú megöregszik. Hullámok erodálják a tengerpartot.
26. Az időt azért vagyunk képesek megtapasztalni, mert a szenzuális objektumok viszonylag stabilak maradnak egyik pillanatról a másikra. Különböző szenzuális kvalitások játszanak a létezők felszínein, megelőzve azokat, ahelyett hogy önmagukban – nyalábszerűen – egyesítenék a felszíneket.
27. Ám a szenzuális objektum rendelkezik olyan minőségekkel is, amelyek nem variálódnak úgy, mint a szenzuális minőségek. Az érzéki levelesláda, a zebra és a henger rendelkezik a tapasztalat számára változatlan kvalitásokkal is.
28. Az invariáns kvalitások felfedezését nevezi Husserl „eidetikus redukciónak”. Ennélfogva az *eidosz* fogalmát használhatjuk a szenzuális objektumok és valóságos, visszahúzódó minőségeik feszültségének jelölésére.
29. Ezen valóságos minőségek sohasem közvetlenül hozzáférhetőek, miképpen a valós dolgok valós minőségei („esszencia”) sem tárulkozhatnak fel. Közvetetten ismerjük meg őket, mintegy allúzió útján.

30. A fenomenológia ezen utóbbi pontot figyelmen kívül hagyta, mivel kitartott mindennemű valóság közvetlen jelenlétének dogmája mellett. Heidegger felszabadította a fenomenológiát a valóság közvetlen hozzáférhetőségének dogmájától.
31. Nem beszéltünk a negyedik és utolsó feszültségről, a valós objektumok és azok szenzuális kvalitásai közötti ellentétéről. De ez a legkönnyebb feladat, mert Heidegger már kidolgozta.
32. A kalapács, a maga ténykedése közben, vagy a vasútállomási tető, amely megvéd bennünket az esőtől, mélyebb bármilyen teoretikus vagy praktikus hozzáférhetőségnél. Valóságos, és nem szenzuális.
33. Amikor a kalapács széttörik, szétesik vagy meghibásodik, érzéki minőségek kerülnek át az eddig ismert érzéki kalapácsról egy eddig ismeretlen, ám nagyon is valóságos kalapácsra.
34. Az érzéki kalapáccsal kapcsolatban voltunk, ám a valós kalapács távol volt tőlünk. Ezt a feszültséget a valós és az érzéki minőségek között hívhatjuk *térnek*.
35. Clarke és Leibniz arról folytatott vitát (1715–1716), hogy vajon a tér egy üres tartály az entitások számára, vagy, ellenke-

zőleg, a dolgok közötti relációkból származtatható-e. Mindketten tévedtek: a tér egyszerre relacionális és nem-relacionális.

36. A távoli csillagok nem közvetlenül adtak számunkra, hanem egy bizonyos fényévnnyi távolságra helyezkednek el hozzánk képest. Azonban mégiscsak közel állnak hozzánk, mivel tudunk róluk, valamint a lehetséges sorsukról is.
37. A tér a dolgok hozzáférhetősége és azok rejtettebb, feltárhatatlan mélységei közötti feszültségnek tekinthető.
38. Most összegezzük mind a négy feszültséget, hogy ismételten fejünkben tarthassuk őket. Ezek alkotják az objektumorientált filozófia kulcsait.
39. Az idő a szenzuális objektumok és azok vacilláló, kavargó érzéki kvalitásai közötti hasadás.
40. A tér ezen szenzuális jegyek és a rejtélyes, valós objektumok dinamikus feszültsége, amely legfőbbképpen akkor kerül előtérbe, amikor valamilyen meglepetés történik vagy zavar keltődik.
41. Az esszencia a rejtett, valóságos objektumok és a rejtett, valós kvalitások közötti viszály. Ez a feszültség egészen hiányzik a tapasztalatból, mivel a tapasztalat világán kívül megy végbe.
42. Az eidosz a tapasztalatban megjelenő szenzuális objektumok és a valós kvalitások közötti szakadékot jelöli, minden felszíni kvalitás bizonytalan fluxusán túlmenően.
43. Az idő és a tér folyamatos privilegizálása helyett – ami oly jellemző a modern filozófiára – kiegészítjük őket egy négyeséggé: idő, tér, esszencia és eidosz.
44. Ezen négy alapfeszültség kétfajta objektum és kétfajta kvalitás között megy végbe. De rákérdezhetünk arra is, miként találkoznak objektumok objektumokkal és kvalitások kvalitásokkal.
45. A minőségek mindig objektumokhoz rögzülnek, azokból kifelé sugároznak afféle élő szívdobogásként. Ennélfogva a „sugárzás” nevet adom minden olyan kvalitásnak, amely összetartozik, egységet alkot.

46. Amikor a szenzuális minőségek kisugároznak a szenzuális dolgokból, *emanációról* beszélhetünk. A narancs nemcsak ízek, textúrák és aromák csomója. Ezen kvalitások mintegy kisugároznak a narancs bensőségességéből.
47. A számos valóságos minőséget illetően, amelyek a narancshoz tartoznak, *összehúzódásról* is beszélhetünk. A sokszoros valóságos minőségek eredetileg egymással összenyomva állnak fenn, bármilyen megnyilvánulás híján.
48. Amennyiben a valós és szenzuális jegyek ugyanazon érzéki narancshoz tartoznak, beszélhetünk *kétarcúságról*. Az objektum a maga igaz jellegzetességeit a kavargó minőségek karneválja mögé rejti.
49. „Feszültségekről” beszélünk az objektumok és a kvalitások viszonylatában, és a „sugárzásról” mint olyan módról, amiképpen a minőségek összeillesztődnek. Az objektumok közötti viszonyok vonatkozásában „junkcióknak” hívhatjuk ezen viszonyulásmódokat.
50. A valós objektumok közötti viszonyokat a visszahúzódás és a kölcsönös zártság jellemzi. A valóságos entitások semmilyen kontaktusra nem lépnek, és csupán közvetett, bizonytalan kapcsolódást valósíthatnak meg.
51. Egy valós dolog és egy szenzuális dolog közötti kapcsolat egyfajta *belekeveredés*, mint amikor egy emberi megfigyelő beleéli magát egy érzéki módon megjelenő templom, narancs vagy madár belső életébe.
52. Az érzéki minőségek egyszerre vannak jelen a valóságos objektum számára. Nemcsak egyszerű narancsok között élek, hanem narancsfákból álló ültetvények közepette. Ezek az érzéki jegyek egymással *egybekapcsolódnak*.
53. Összegzésképpen a négy feszültség: az idő, a tér, az esszencia és az eidosz. A három kisugárzás: az emanáció, az összehúzódás és a kétarcúság. És a három junkció: a visszahúzódás, a belekeveredés és az egybekapcsolódás.
54. Ez a tíz alapvető kötés tartja össze az objektumokat és kvalitásaikat. Világunk története a képződésükön és felbomlásukon keresztül írható le. Az univerzum tele van törésvonalakkal és földrengésekkel.
55. Mind a tízfajta kötéshez hozzátartozik egy bizonyos mód, amiképpen megnyilatkoznak, és bizonyos meghatározható effektusok, amelyek ezen esetekhez tartoznak.
56. Jelen céljaink szempontjából elégséges, ha a négy *feszültségre* helyezzük a hangsúlyt, amelyben a valós vagy szenzuális objektum találkozik valóságos vagy szenzuális kvalitásokkal.
57. Egy érzéki objektum, legyen az fa, gertya vagy kutya, nem létezhet valóságos és szenzuális jegyek híján. Minden dolog külsődleges felülettel és mélyebb, valós kvalitásokkal is bír.
58. Ennélfogva a szenzuális objektum és annak valóságos vagy szenzuális kvalitásai között feszültség csak akkor állhat fenn, ha megbontunk egy előzetes kötést – ha egyfajta *hasadást* viszük végbe.
59. Amikor a szenzuális objektumok és azok szenzuális jegyei közötti különbség nyilvánvalóvá válik, *szimulációról* beszélhetünk, mivel ezáltal szimulálni tudjuk azt, amiképpen az érzéki dolgok különböző effektusokat generálnak.⁴
60. Amikor rés húzódik az érzéki objektumok és azok valóságos kvalitásai között, ekkor jogos *teóriáról* beszélni, mivel minden gondolkodás az érzéki dolgok valóságos jegyeire irányul.
61. Bármilyen valós objektum, visszahúzódva minden hozzáférhetőség és minden reláció előtt, kell rendelkeznie valamilyen meghatározott belső konzisztenciával, de nem szükségszerű, hogy minden jegye leválasztható legyen róla.
62. Ily módon, ahelyett hogy megtörnénk egy korábban fennálló kötődést a dolog és annak minőségei között, elég előállítanunk egy feszültséget, amely nem létezett korábban. Ezt a folyamatot nevezhetjük *fúzióknak*.

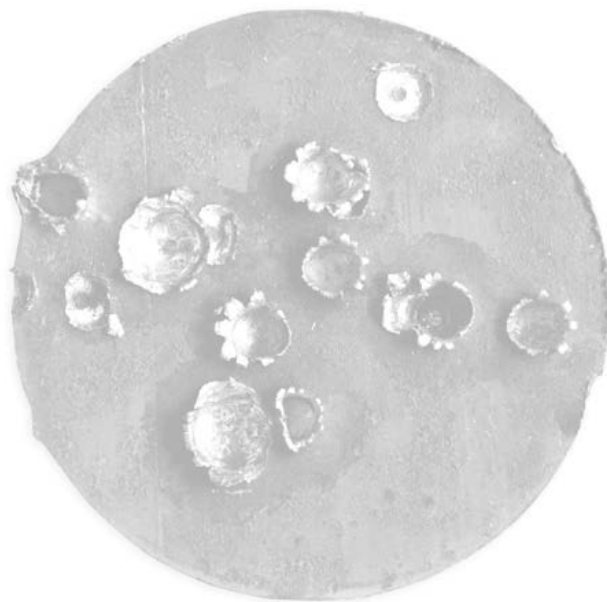
4 A „szimuláció” inentől fogva a „konfrontációt” helyettesíti, amit itt vezettem be: Graham Harman: *The Quadruple Object*. 111. p.

63. Amikor ez előfordul egy visszahúzódtó valós objektum és annak szenzuális minőségei között, *vonzerőről* (*allure*) beszélhetünk, mivel ilyenkor van valami vonzó abban, ahogyan a dolog jelez nekünk.
64. Azonban amikor a valóságos dolgok fúzióra lépnek valóságos minőségekkel, amelyek legelőször szövetkeznek velük, *kauzalitásról* beszélhetünk, mivel ezen a terepen nyilatkoznak meg bizonyos, a világra nézve fontos konzekvenciák.
65. Összegezve, a világ négy alapvető feszültségét *szimulációnak*, *teóriának*, *vonzerőnek* és *kauzalitásnak* neveztük.
66. Minden művészet lényege a vonzerő kitermelésében rejlik. Azonban más módon is előállítható. Le kell írunk, mitől különleges a műalkotás más vonzerőkhöz képest.
67. Minden olyanfajta vonzerő eszünkbe juthat itt, amely meglepetést vagy vonzalmat ébreszt; ilyen esetekben nem tudjuk egészen, mivel állunk szemben, ám megtapasztaljuk annak minőségeit.
68. Heidegger híres eltört kalapácsa esetében nem a kalapács maga válik láthatóvá. Ehelyett a kalapács minőségei egy ismeretlen, X-szel jelölhető kalapácshoz rendelődnek.
69. A szépség iránti mindennemű vonzalom egyfajta láthatóságon túlira vonatkozik. Ebből adódóan nem tudunk szabályokat alkotni a szép dolgok előállítására vonatkozóan.
70. A bátorságban azt látjuk, hogy önmagunkhoz vagyunk hűségesek, minden külső tényezőtől függetlenül. A bátor egyén a biztonságot, a népszerűséget és a karriert másodlagosnak tekinti; a gyáva ember ellenkezőképpen látja.
71. A kellemes meglepetések során váratlanul egy életteli elvvel találkozunk, mint egy könyv, egy ember vagy egy város esetében, amelytől eredetileg legfeljebb csak középserűséget vártunk el. A csalódás ennek ellenkezőjét jelenti.
72. Mindkét élmény megeshet műalkotások esetében is, azonban a magunk részéről nem redukálhatjuk a műalkotásokat a

„szépségre”. A naplemente, a madár tollazata és a vonzó hangleyjtés mind szépek, anélkül hogy műalkotások lennének.

73. Továbbá lehetségesek olyan műalkotások is, amelyekből hiányzik bármilyen szépség. Ha Duchamp biciklikereke nem műalkotás, akkor nem a szépség hiánya az oka ennek.
74. Heidegger beszél a vizsályról *A műalkotás eredete* című előadásában.⁵ Ez a vizsály egyfajta különleges viszonyt jelöl a világban, egyébként minden műalkotássá válhatna.
75. A műalkotás vizsálya a föld és a világ között zajlik. Annak ellenére, hogy az ő „földje” rejtett, nem azt jelöli, amit mi valóságos objektumok alatt értünk, mert Heidegger földje egy globális, egységes massa.
76. Újra fel kell fedeznünk azt, miképpen különbözik a vizsály a normális helyzetektől, és hogy a vizsály a műalkotásban mennyiben különbözik az eltört kalapácstól, a bátorságtól és így tovább.

LOVÁSZ Ádám fordítása

⁵ Martin Heidegger: „A műalkotás eredete”. Ford. Bacsó Béla. In Martin Heidegger: *Rejtektak*. Budapest, 2006, Osiris. 9–65. pp.